

Sygn. akt I CSK 262/09

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

SSN Marek Sychowicz

w sprawie z powództwa Fabryki G. "Z." Sp. z o.o. z siedzibą w R.
przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Gospodarki
o odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 11 lutego 2010 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 października 2008 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1) **uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację pozwanego co do rozstrzygnięcia o odsetkach ustawowych od kwoty 619 443,30 zł oraz orzekającej o kosztach procesu za drugą instancję i w tej części przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego**
- 2) **w pozostałej części oddala skargę kasacyjną.**

Uzasadnienie

Powódka Fabryka G, „Z,” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w R, domagała się zasądzenia od Skarbu Państwa Ministra Gospodarki, po ostatecznym sprecyzowaniu żądania, kwoty 619 443,30 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu tytułem odszkodowania za szkody spowodowane bezprawnym przejęciem na własność Państwa jej przedsiębiorstwa.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 11 lutego 2008 r., którym zasądzone od pozwanego na rzecz powódki kwotę 619 443,30 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 22 czerwca 2006 r. oraz 6162 zł tytułem kosztów procesu, a w pozostałej części powództwo oddalono. Rozstrzygnięcie to oparte zostało na podzielonych i uznanych za własne przez Sąd Apelacyjny ustaleniach faktycznych Sądu Okręgowego, których istotne postanowienia przedstawiają się następująco:

W uwzględnieniu wniosku Głównej Komisji do spraw Upaństwowienia Przedsiębiorstw Minister Przemysłu Lekkiego wydał w dniu 14 grudnia 1950 r. orzeczenie nr 57, opublikowane w Monitorze Polskim z dnia 20 stycznia 1951 r. nr A-4, poz. 53, mocą którego przejęte zostało na własność Państwa przedsiębiorstwo Fabryka G. „Z.” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w R. Przejęcie składników majątkowych stwierdzone zostało protokołem zdawczo-odbiorczym z dnia 14 listopada 1951 r. Należała do nich zabudowana nieruchomość położona w R. przy ulicy G. o powierzchni (...) m², która w późniejszym czasie została podzielona na dwie działki nr 227/1 i 227/2 oraz urządzenia konieczne do prowadzenia przedsiębiorstwa. Na wniosek spadkobierców udziałowców Spółki wszczęte zostało postępowanie administracyjne zakończone wydaniem w dniu 20 kwietnia 2005 r. decyzji przez Ministra Gospodarki i Pracy stwierdzającej nieważność opisanego orzeczenia w części dotyczącej Fabryki. Dokonano zwrotu działki nr 227/1, ale powódka nie odzyskała żadnych maszyn, urządzeń i sprzętów oraz budynków poza dwoma oznaczonymi na mapie numerami 1 i 2. Wartość maszyn, sprzętów i wyposażenia wyceniona została na 72 043,30 zł, a budynków na 547 400 zł, przy uwzględnieniu stanu z dnia 14 grudnia 1950 r., a cen z daty ustalania odszkodowania, które określili biegli w podzielonych przez Sąd opiniach. Żądanie odszkodowania w łącznej wysokości 619 443,30 zł spełniało przesłanki z art. 417¹ § 1 k.c., a odsetki od tej kwoty przyznane zostały od dnia następnego po doręczeniu pozwu pozwanemu, które potraktowane było jako wezwanie do zapłaty, przewidziane art. 455 k.c. Sąd Apelacyjny

uznał za nieuzasadnione zarzuty pozwanego zmierzające do podważenia wyceny nieodzyskanych przez powódkę składników majątkowych, a także niewłaściwego zastosowania art. 417¹ § 1 k.c. Stwierdził również, że nie było podstaw do uznania, że terminem wykonania zobowiązania powinna być data pisma powódki ograniczającego roszczenie do zasądzonej sumy.

W skardze kasacyjnej pozwany podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego, objęty art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., podając, że Sąd Apelacyjny dokonał błędnej wykładni art. 455 k.c., polegającej na uznaniu, że świadczenie stało się wymagalne w dniu wniesienia pozwu i określeniu początkowego terminu płatności odsetek od dnia następnego po jego wniesieniu, skoro wysokość odszkodowania ustalona została w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji, a także art. 481§ 1 i 2 k.c. oraz art. 363 § 2 k.c. przez ustalenie odszkodowania według cen z daty orzekania, a zasądzenie odsetek od daty wcześniejszej. Domagał się uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania z uwzględnieniem kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zobowiązania, których źródłem zaistnienia są czyny niedozwolone powstają w dacie popełnienia tych czynów, a wobec tego że nie wskazują terminu w jakim dłużnik powinien naprawić szkodę zaliczane są do zobowiązań bezterminowych. Postawienie takiego zobowiązania w stan wymagalności następuje w rezultacie wezwania dłużnika przez wierzyciela do zapłaty, a zatem wezwanie to przekształca zobowiązanie bezterminowe w terminowe. Zgodnie z art. 455 k.c. spełnienie świadczenia przez dłużnika powinno nastąpić niezwłocznie po wezwaniu go przez wierzyciela, a termin „niezwłocznie” należy rozumieć jako „realny”, w którym dłużnik przy uwzględnieniu okoliczności miejsca i czasu oraz regulacji art. 354 i art. 355 k.c. będzie w stanie dokonać zapłaty (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2006 r. II CSK 293/06, niepubl.). Wezwanie do zapłaty wiązane jest z datą doręczenia dłużnikowi odpisu pozwu, jeśli wierzyciel nie wykaże, że zażądał od niego spełnienia we wcześniejszym terminie świadczenia wynikającego z czynu niedozwolonego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2004 r. II CK 364/02, niepubl.). W zaskarżonym wyroku Sąd drugiej instancji dokonał wykładni art. 455 k.c. zgodnej z omówionymi regułami, skoro roszczenie powódki ocenił jako bezterminowe, a wymagalność określił na datę dnia następnego po doręczeniu mu odpisu pozwu, którą ten niezgodnie z dokonanymi ustaleniami uznał za datę wniesienia pozwu. Nietrafnie przyjął jednak, że uregulowanie to miało zastosowanie w rozpoznawanej sprawie.

Od obowiązującej w prawie cywilnym zasady, że dłużnik popada w opóźnienie, jeżeli nie spełnia świadczenia w terminie, w którym stało się ono wymagalne, nawet jeśli kwestionuje jego istnienie lub wysokość (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 października 1994 r. I CRN 121/94, OSNC 1995/1/21, z dnia 17 maja 2000 r. I CKN 302/00, niepubl. i z dnia 22 października 2003 r. II CK 146/02, niepubl.) i od tej daty należą mu się, stosownie do art. 481 § 1 k.c., odsetki przyjmowane jest odstępstwo w sytuacji, kiedy pomiędzy datą wymagalności świadczenia a datą ustalenia jego rozmiaru w postępowaniu sądowym dochodzi do istotnej różnicy jego wysokości. Z art. 361 § 2 k.c. pozostającego w ścisłym związku z art. 363 k.c. wynika obowiązek naprawienia szkody przez zapewnienie wierzycielowi całkowitej kompensaty wywołanego uszczerbku, który nie może jednak prowadzić do jego nieuzasadnionego wzbogacenia. Uregulowanie art. 363 § 2 k.c. przewiduje, że jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, to wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania. Datą tą jest zamknięcie rozprawy, po którym dochodzi do wydania wyroku, ponieważ w oparciu o art. 316 § 1 k.p.c. sąd bierze za podstawę orzeczenia stan istniejący w tej dacie. Zastosowanie cen z innej daty wymagałoby powołania przez wierzyciela, podzielonych przez sąd, szczególnych okoliczności, wskazujących na zaistnienie wyjątku od powyższej zasady. Przyjęcie tej zasady powoduje, że wierzyciel nie ponosi negatywnych skutków spadku wartości pieniądza w okresie od wymagalności zobowiązania do orzekania o obowiązku zapłaty przez dłużnika, zapewnia zatem pełną kompensatę.

Skutki braku zapłaty zobowiązania w terminie, uregulowane art. 481 § 1 k.c., wskazują na uprawnienie wierzyciela do żądania odsetek za okres opóźnienia bez względu na przyczyny uchybienia terminu płatności świadczenia pieniężnego. Odsetki spełniają funkcję odszkodowawczą w postaci rekompensaty uszczerbku wywołanego pozbawieniem wierzyciela możliwości uzyskania korzyści z należnej mu kwoty odszkodowania, a częściowo także waloryzacyjną, o ile przewyższają wskaźnik inflacji. Wobec tego łączna suma odszkodowania i odsetek nie może przewyższać wysokości szkody. Nie znajduje również usprawiedliwienia stosowanie równocześnie dwóch mierników równoważących skutki utraty siły nabywczej pieniądza, które prowadzą do podwójnej waloryzacji. W przypadku ustalenia odszkodowania według cen z daty wyrokowania, które będzie wyższe od ustalonego przy zastosowaniu cen z daty wymagalności, zaistniałej po wezwaniu dłużnika oraz odsetek za okres do dnia wyrokowania, wierzycielowi należą się odsetki od daty wyroku. Dopiero od tej daty dłużnik popada w opóźnienie z zapłatą. Przyznanie

odsetek od odszkodowania ustalonego według wyższych cen z daty wyrokowania za okres poprzedzający tę datę prowadziłoby do nieuzasadnionego uprzywilejowania wierzyciela. Stanowisko wiążące wymagalność odszkodowania ustalonego według cen z daty orzekania z tą datą wyrażone zostało w wielu orzeczeniach Sądu Najwyższego, a przykładowo wskazać trzeba na wyrok z dnia 29 maja 2000 r. III CKN 823/98, niepubl., z dnia 4 lutego 2005 r. I CK 569/04, niepubl., 16 kwietnia 2009 r. I CSK 524/08 OSNC-ZD 2009/4/106.

W zaskarżonym wyroku Sąd Apelacyjny stwierdził, że dla określenia wartości utraconych składników majątkowych przyjęto ich stan z daty przejścia przedsiębiorstwa a ceny z daty ustalenia odszkodowania, co przemawiałoby za tym, że wysokość szkody określona została zgodnie z art. 363 § 2 k.c., chociaż nie został on powołany. Nie dokonano wykładni art. 481 § 1 k.c. w odniesieniu do wymagalności roszczenia, nie podając argumentów dla stanowiska, że od odszkodowania określonego według cen z daty późniejszej należało zasądzić odsetki od daty wcześniejszej, jaką była data doręczenia pozwanemu odpisu pozwu. Rozstrzygnięcie o należnym odszkodowaniu i odsetkach wymagało ustalenia i rozważenia wszystkich istotnych dla tej sprawy okoliczności, jak upływu czasu między datą wymagalności odszkodowania, a datą jego przyznania, skali zmiany wartości pieniądza, różnicy odszkodowania ustalonego według cen z daty jego wymagalności i ustalonej według cen przyjętych dla określenia jego wysokości oraz obowiązującej stopy odsetek, co pozwoli na właściwe określenie daty wymagalności roszczenia, daty właściwej dla określenia wysokości oraz daty, od której należą się powódce odsetki. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy w motywach uchwały z dnia 19 marca 1998 r. III CZP 72/97, OSNC 1998/9/133 oraz powołanych w niej wyroków. Wskazań tych nie spełnia skarżone orzeczenie, co czyni zasadnym zarzut nieprawidłowości wykładni art. 481 § 1 k.c., która nie uwzględnia tego, że rozmiar szkody określony został według cen z daty jej ustalenia, a zatem późniejszej niż początkowy okres płatności odsetek.

Z powyższych względów zaskarżony wyrok w części dotyczącej oddalenia apelacji co do odsetek od zasądnionego odszkodowania i kosztów postępowania apelacyjnego należało uchylić i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. W pozostałym zakresie skarga kasacyjna podlegała oddaleniu jako pozbawiona uzasadnionych podstaw w oparciu o art. 398¹⁴ k.p.c., ponieważ nie zostały powołane żadne argumenty ani zarzuty kwestionujące odpowiedzialność pozwanego i wysokość przyznanego powódce odszkodowania. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego pozostawione zostało końcowemu orzeczeniu na podstawie art. 398²¹ w związku z art. 391 § 1 i art. 108 § 2 k.p.c.